

N:o 261.

Af herr **Wallin**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående obligatorisk bostadsinspektion för hela riket.

En fråga, som isynnerhet den senaste tiden tilltvingat sig en allt större uppmärksamhet, är onekligen bostadsfrågan.

I ett land som vårt med sitt bistra klimat, som i så hög grad försvårar vistelsen ute i fria luften, isynnerhet för barnen under den kalla årstiden, måste det gifvetvis läggas stor vikt därpå, att bostäderna äro af den beskaffenhet, att de verkligen motsvara begreppet bostäder. Kan ej detta åstadkommas, riskerar man, att det uppväxande släktet blir fysiskt undermåligt, och alla dessa filantropiska inrättningar, såsom skollofskolonier m. m., bli endast som droppar i ett haf af mänskligt elände. Äfven för de äldre, familjeförsörjare, har bostädernas beskaffenhet mycket stor betydelse, ty det borde väl stå klart för enhver, att om arbetaren, när han kommer trött hem från sitt dagliga slit, för att finna hvila och förströelse, finner hemmet kallt, osundt och otrefligt, han icke kan erhålla den lust till intellektuell förkofran och den sinnets jämnvikt, som är nödvändig för ett samhällsnyttigt och gagnande arbete. Ett dåligt hem drifver honom ofta till att utom hus söka på ett onyttigt sätt tillbringa sin tid, och att han då lättare hemfaller åt begäret efter skadliga, stimulerande njutningsmedel torde nog vara ett så välbekant förhållande, att det knappast här behöfver upprepas.

Den hastiga folkökningen, som synnerligast kännetecknat de större städerna, samt vår bristande lagstiftning mot tomtjobberiet ha båda gemensamt bidragit till att på ett oroväckande sätt stegra hyresprisen, en stegring som gjort det hart när omöjligt för den fattigare befolkningen att kunna erhålla bostäder af tillfredsställande beskaffenhet till

rimligt pris. Följden däraf har blifvit, att en hel del »kyffen», ehuru minst af allt lämpade för detta ändamål, likväl accepterats till bostäder för isynnerhet de fattigaste, de med stor barnskara begåfvade familjerna.

Men då städerna helt naturligt ej äga obegränsad tillgång på ens dylika slags »bostäder», drifver nöden de fattiga att utom städernas hank och stör, där ej någon som helst kontroll öfver bostädernas beskaffenhet finnes, söka tak öfver hufvudet.

Oförmågan att på bestämd tid punktligt kunna betala hyran gör, att de beklagansvärda människorna måste åtnöja sig med bostäder, som ur ren hälsovårdssynpunkt te sig i högsta grad otillfredsställande. Fattigvårdsmyndigheterna och andra, som genom sin verksamhet kommit att på närmare håll skåda dessa nödens boningar, kunna också gifva hårresande skildringar af den parodi på mänskligt lif, som föres i dessa hem, hvilka ofta nog med litet god vilja och ej alltför stor ekonomisk uppoffring från ägarnes sida kunde göras betydligt mer ändamålsenliga.

Om nu sådana missförhållanden som de här nämnda vore begränsade till storstäderna och närmaste omgifningen däromkring, kunde man möjligen tänka sig, att de kommunala myndigheterna därstädes ägde möjlighet att själfva råda bot emot desamma, men tyvärr äro de fattiges bostadsförhållanden nära nog likartade öfver hela landet, fast måhända ej alltid af enahanda orsaker. Ofta nog är det större industrisamhällen, där bolagen eller enskilda arbetsgifvare »sörjt» för bostäder åt arbetarne på ett sätt som icke vittnar om alltför stort socialt samvete, men äfven landtarbetarebefolkningens bostäder äro ofta af den beskaffenhet, att samhället af ren självbevarelsedrift borde anses skyldigt att vidtaga åtgärder för skyddande af sina i ekonomiskt afseende svagaste medlemmar.

Beträffande landtarbetarne synes *trångboddheten* vara det mest kännetecknande för deras bostadsförhållanden, ett förhållande som borde, synes det mig, icke möta öofverstigliga hinder för vederbörande att afhjälpa, om man tager i betraktande såväl jordens som byggnadsmaterialens billighet på landsbygden, jämfördt med städerna.

Hur skriande missförhållandena verkligen äro blir man snart öfvertygad om vid genomläsande af provinsialläkarnes årsberättelser från de skilda länen. Några korta utdrag därur torde måhända här vara berättigade. Så skrifver förste provinsialläkaren i Södermanlands län i sin berättelse 1906 bl. a.:

“Trångboddheten förekommer här och där isynnerhet bland den fattigare befolkningen, såsom statare och torpare, hos hvilka rumsluften ofta är i hög grad förskämd och osund. Ventilerna och fönster som kunna öppnas saknas vanligen i dylika bostäder. De som mest bli lidande på den dåliga vädringen äro de små barnen, som i en hel del hem ej tagas ut under hela vintern. Oaktadt läkarna påpeka vådorna af ett dylikt lefnadssätt och uppmana till ett hårdande uteliv för barnen året om, torde dock en ändring i de invanda förhållandena härvidlag ej vara att emotse för den närmaste tiden.“

Extra provinsialläkaren i V. Tibble i Uppsala län skrifver i sin berättelse 1905:

“En kommunalordförande i V. Tibble uppgifver att ’statkarlens bostad utgöres numer af rum och kök’. Detta numer låter ju bra, men jag tror att det endast är att hänföra till hvad som möjligen sedan byggts eller bygges, och sådana bostäder har jag nog sett; men de gamla ruskiga kåkarna, belägna så godt som på marken, usla och fuktiga, finnas nog kvar. Jag har redan förut anmärkt, att befolkningen — och det gäller ej endast statfolk — ej är så noga med renligheten, och således anser man det väl ej vara så noga, huru de få bostaden. Att tuberkulosen skall hafva en praktig jordmån i dylika bostäder är ju klart. Det vore väl en af de största välgärningar, om en person — läkare (ej tjänsteläkare) eller ingenjör — finge göra en ordentlig besiktningresa, och sedan Konungens befallningshafvande efter de gjorda anmärkningarna ålade de förbättringar som äro nödvändiga eller absolut utdömde somliga kåkar.“

I sammandrag af extra provinsialläkarnas i Östergötlands län berättelser år 1905 läses:

“Vid en del fabriksorter förekommer trångboddhet, ehuru förbättringar årligen ske såsom vid Motala verkstäder, Åtvidaberg etc. Vid Reijmyre säges trångboddheten alltjämt förekomma ej så mycket på landsbygden *med undantag af statbyggnader*, som här och hvar lämna åtskilligt öfrigt att önska.“

I sammandrag af extra provinsialläkarnas i Jönköpings län berättelser 1906 heter det rörande Gislaved:

“Arbetarebostäderna härstädes, hvilka, liksom sistnämnda skola (Gislaveds skola), ligga utom municipalsamhällets område, voro tämligen förfallna, uthusen alldeles uppruttna och fallfärdiga, afträdena osnygga, en större arbetarebostad hade blott en ingång till öfre våningen, och genom hela längden af denna gick en korridor, hvarför det klagades, att byggnaden var kall och eldfarlig.“

I sammandrag af provinsialläkarnas årsberättelser för 1905 från Kalmar län skrifves bl. a.:

“Den fattigare befolkningen, backstugusittare, stat- och torparefolk, har ofta små och dåliga bostäder. Som särskildt dåliga anføres af vederbörande läkare de vid Alsterbo och Björklunda glasbruk i Kräkemåla socken samt arbetarebostäderna vid Fogelvik och dess utgårdar i Tryserums socken.“

Från Ifö kaolinfabrik i Kristianstads län skrifver vederbörande läkare i sin berättelse 1905 följande:

“På något afstånd från de öfriga arbetarebostäderna ligger en större träbarack för galizierna. Rummen voro mörka och utrymmet trångt i förhållande till antalet inneboende, för luftväxlingen funnos endast trummor i taket. Sängplatserna utgjordes af träbritsar i två våningar. I hvarje brits lägo två nere och två uppe på halm.“

Från Göteborgs och Bohus län klagas ock af vederbörande läkare som följer:

“Hälsovådliga bostäder omnämnas ett par från Häby distrikt, mot hvilka åtgärder sägas komma att vidtagas. Dylika bostäder finnas äfven inom Orusts distrikt, hvarest flere torpare och

backstugusittare sägas lefva i högst torftiga och bristfälliga bostäder, hvilka endast undantagsvis lämna de inneboende nödigt skydd mot de därstädes ofta härjande stormarne och den tidvis rådande ymniga nederbörden.»

I sammandrag af provinsialläkarnes i Älfsborgs län berättelser 1905 läses:

»Landfärbetarnes, torparnes och statarnes bostäder äro ofta mycket dåliga. I regel hafva dylika familjer endast ett rum, stundom ett rum och ett eländigt »kyffe» till kök.»

Från Mora, Lima och Malugns distrikt klagas öfver att befolkningen ännu sammanbor med kreaturen.

I sammandrag af stadsläkarnes i Örebro län årsberättelser för 1906 läses:

»Bostäder, uppförda af »slaggsinner», finnas ännu kvar på ett och annat håll. I allmänhet äro sådana hus fuktiga och osunda.» — — —

»Jordbruksarbetarne (statfolket) vid en del jordegendomar hafva ofta trånga, otrefliga, illa underhållna och osunda bostäder.»

Provinsialläkaren i Kungsörs distrikt, Västmanland, skrifver:

»Man borde åtminstone kunna begära, att på kronans egendomar, som här finnas, t. ex. Kungsörs norra och södra kungsladugård, arbetarebostäder uppföras, som i någon mån tillfredsställa hälsovårdslärans kraf.»

Provinsialläkaren i Kopparbergs län anmärker från Åg:

»Omkring ett 40-tal familjer äro boende vid härvarande masugn. Bostäderna utgöras af gamla kaserner, en del på dålig grund. Flertalet arbetarebostäder utgjordes af endast ett rum och voro tämligen illa hållna, flerstädes mörka. I åtskilliga af dem, liksom i rummet för löskarlar och i bagarstugan, var mycket snaskigt och snuskigt.»

Extra provinsialläkaren i Hammerdals distrikt i Jämtlands län säger, sedan han skildrat en del missförhållanden beträffande befolkningens bostadsförhållanden:

»Utan öfverdrift torde dessa missförhållanden kunna anklagas för att ha sin dryga andel i den stora utbredning, som lungsoten under de sista 30 åren vunnit i provinsen.»

Förste provinsialläkaren i Norrbottens län anmärker i sin årsrapport 1906 beträffande Altappen:

»Sågverket sysselsätter c:a 350 arbetare, af hvilka omkring 150 äro gifta. Någon förbättring i afseende på bostadsförhållandena har ej vidtagits. De stora kasernerna för gifta arbetare äro af olämplig konstruktion, emedan samma ingång leder till flere lägenheter, i dessa saknas garderober och matkällare finnes blott delvis, men isynnerhet emedan i ungefär halfva antalet fall finnes ett rum plus kök och i andra ett rum med kök i samma rum. De för de lösa arbetarne afsedda kasernerna äro i dåligt skick, och i år har åter tagits i användning det gamla dåliga uthuset med mörka skrubbar. Allmänt klagas öfver den ohyggliga mängd af ohyra, som finnes i dessa skrubbar.»

Befolkningens benägenhet i en del trakter att trots tillgång på nödvändigt utrymme sammanpacka sig i ett sofrum på natten, samt från en del trakter plägseden att sammanbygga bostaden med fähusen är beklaglig äfven om de härröra sig af okunnighet, men icke dess mindre värda uppmärksamhet. Så omnämner provinsialläkaren i Julita distrikt

en bostad inrättad ofvanpå en svinstia. I sammandrag af hälsovårdsnämndernas årsberättelser från Kronobergs län 1906 anföres:

»Såsom olägenheter påpekas i flere af årsberättelserna benägenheten hos allmogen att sammanpacka sig i ett rum ehuru flere finnas samt att bostaden på flere ställen uppvärms med järnkaminer, hvarigenom luften öfverhettas och tillräcklig luftväxling uteblir.»

Samma missförhållande påpekas af förste provinsialläkaren i Kristianstads län i hans berättelse för 1906 sålunda:

»Den i närheten af några större industriella verk härskande öfverbefolkningen har till det mesta försvunnit genom uppförande af arbetarebostäder och egnahemsanläggningar. Däremot kvarstår hos icke alls obemedlade trångboddhet, orsakad af den särdeles vanliga plägseden, att under den kalla årstiden hela hushållet sammanpackar sig i ett rum, som vanligen uppvärms med slutna järnugn och ofta saknar ventiler och som hos den fattige icke sällan äfven tjänar till kök. *Lyckligtvis utmärka sig de äldre korsvirkeshusen just icke för låta väggar, utan en viss luftväxling äger i alla fall rum. I motsats härtill ligga i många trakter de manliga tjänarne också under vintern i oeldade rum eller i stall och ladugårdar.*»

Från Gudmunrå, Gäfveborgs län, skrifver extra provinsialläkaren doktor Falk:

»Under året har i Jettesta inom Kramfors municipalsamhälle uppbyggt ett nytt hus af trä, som under samma tak rymmer såväl boningshus som ladugård och stall, under hvilka senares golf gödselhögen lär vara belägen, hvilket måste anses allt utom hälsosamt.»

Äfven från Jämtlands län klagas öfver enahanda missförhållanden, som synes i sammandrag af extra provinsialläkarnes berättelser år 1905 från ofvannämnda län:

»Ännu förekommer här och hvar inom länet ej så sällsynt, att bostäderna äro sammanbyggda med och endast med tunna brädväggar afskilda från fähusen.»

Ehuru mycket finnes att anföra i samma stil, synas mig de här från olika delar af landet framdragna yttrandena af läkare vara tillräckliga att påvisa behovet af att någonting åtgöres för att åstadkomma ett bättre förhållande. Svårigheten, för att ej säga omöjligheten, att i ett slag genom lagstiftning råda bot emot så gamla inärfda missförhållanden är mig ingalunda obekant, men jag håller dock före, att ett systematiskt, af såväl stat som kommuner samt enskilda bedrifvet arbete bör kunna åstadkomma ett drägligare förhållande i berörda afseende.

* * *

Statens och en del kommuners åtgärder att underlätta åstadkommandet af sunda och ändamålsenliga bostäder äro, ehuru steg i rätt riktning, dock otillräckliga, emedan en så hastig tillkomst af sådana företag att de helt kunna anses fylla behovet däraf synes mig otänkbar, utan komma nog en mycket stor del af de gamla bostäderna att för en öfverskådlig framtid tagas i anspråk. Landtarbetarnes, speciellt statarnes bostadsförhållanden, beröras icke i nämnvärd utsträckning

af dessa åtgärder. Det synes mig därför som om man, samtidigt med sträfvandet för att åstadkomma nya ändamålsenliga bostäder, borde i görligaste mån söka få de gamla, som ännu måste tagas i anspråk, i ett skick, som ej alltför mycket strider mot hälsolärans kraf.

Bristen af normerande bestämmelser om huru bostäder böra vara beskaffade för att anses tillfredsställande, samt bristande *kontroll* öfver att de skäligen primitiva bestämmelser som redan finnas verkligen blifva beaktade, synas mig oförtydligt peka hän mot behovet af en hela landet omfattande *lag om bostadsinspektion*.

Det invändes måhända här, att hälsovårdsstadgan för riket kap. 1 § 13 är tillräcklig att förhindra bostäder af hälsovådlig beskaffenhet, men enbart det faktum, att, i trots af denna stadgas tillvaro — i hvad det gäller stad i 34 år samt för landet i 23 år — förhållandena äro sådana som här antydts, bevisar tillräckligt denna stadgas otillräcklighet.

Att denna stadga ej är tillfyllest, synes mig bero därpå, att i densamma ej finnes några vägledande bestämmelser om hvad som i ena eller andra fallet bör anses otillfredsställande, utan är detta beroende af vederbörande hälsovårdsnämnds uppfattning af, insikt i och intresse för saken. Om man så tager i betraktande det mångsidiga och kräfvande arbete, som åligger en hälsovårdsnämnd, särskildt i stad, förstår man lätt, att det ej blifver synnerligen mycket tid och intresse öfriga att ägna åt en så grannlaga åtgärd som inspektion af bostäderna.

Beträffande landsbygden är förhållandet ännu sämre, enär öfvervakandet af hälsovården därstädes i allmänhet är öfverlämnad åt kommunalnämnden, hvilken bland sina många åligganden nog ej tillmäter hälsovården i allmänhet alltför stor betydelse, allra minst hvad det rör bostadsförhållandena, och vid hvars sammansättning nog minst af allt tages hänsyn till denna del af dess åliggande.

Genom en för ändamålet tillsatt institution med uppgift att, i öfverensstämmelse med därför utarbetade bestämmelser, inom visst område öfvervaka befolkningens bostadsförhållanden ur sanitär synpunkt, beträffande såväl gamla som under byggnad varande bostäder, skulle mycket kunna vinnas till samhällets fromma. Gifvet är, att en sådan här angifven institution, som, på grund af att den i utomordentligt hög grad hade sin uppmärksamhet riktad på speciellt denna fråga, komme att tillägna sig en sakkunskap beträffande sättet för byggande af enkla men sunda bostäder, som komme att göra den synnerligen lämpad till äfven en rådgifvande institution för såväl kommunala byggnadsföretag i berörda afseende, som egnahemsföretag af mer enskild natur.

På grund af hvad jag här anfört, tar jag mig friheten föreslå,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utreda möjligheterna af att för hela riket införa bostadsinspektion såsom obligatorisk institution samt till Riksdagen inkomma med de framställningar, som af utredningen kunna betingas.

Stockholm den 21 april 1909.

J. A. Wallin.

I motionens syfte instämma:

Knut A. Tengdahl.

E. C. Kropp.

Värner Rydén.

Bernh. Eriksson.

N. A:son Berg.

K. A. Borg.

Carl Lindhagen.

L. J. Carlsson.

Charles Lindley.

E. F. Hellberg.

C. E. Svensson.

Joh. Åberg.

Sven Persson.
